

VILNIAUS MEDICINOS-CHIRURGIJOS AKADEMIJOS
BIBLIOTEKOS LIKIMAS

ARNOLDAS ENDZINAS

Senasis Vilniaus universitetas turėjo turtingą biblioteką, kurioje, be brangių įvairiomis kalbomis spausdintų knygų, buvo sukaupta nemaža vertingos rankraštinės medžiagos ir svarbių Žečpospolitos istoriją liečiančių dokumentų. 1831 metais Imperatorinio Vilniaus universiteto bibliotekos knygų fondą sudarė 51 837 knygų vienetai, iš kurių maždaug 15% — medicinos bei gamtos mokslų, 15% — visuomeninių mokslų, 20% — teologijos mokslų, kitą pusę sudarė grožinė, filologinė ir kitokio turinio literatūra¹. Biblioteka turėjo pagrindinį rankraštinį abėcėlinį knygos tipo katalogą keturiuose odiniuose foliantuose „*Librorum Academiae Caesareae Vilmensis Indices*“, datuotą 1810 m.

Pagal išlikusius 1805—1832 metų abonementinius knygų išdavimo žurnalus didžiausią paklausą turėjo visuomeninių (45%) ir gamtos bei tikslųjų mokslų (32%) literatūra ir gerokai mažiau — grožinės bei dar mažiau teologinio turinio knygos². Savaime suprantama, kad teologijos skyriaus klausytojai naudojosi Vyriausiosios dvasinės seminarijos ar atstovaujamo vienuolynų bibliotekomis, todėl teologinio turinio knygų paklausa Universiteto

bibliotekoje tesudarė maždaug 8%. Grožinės literatūros knygų, kurių paklausa siekė maždaug 15%, stengtasi, kad ir kokios jos buvo brangios, turėti savo asmeninėje bibliotekoje.

Bibliotekos knygų fondais iki 1815 metų tebuvo galima naudotis skaitykloje, vadinamoje „Skaitymo kabinetu“. Nuo 1815 metų bibliotekos vadovo prof. Godfrido Ernesto Grodeko rūpesčiu buvo įvestas abonementinis skaitytojų aptarnavimas pagal Universiteto Tarybos 1814 m. gruodžio 15 d. patvirtintas taisykles³. Bet abonementas (bent pradžioje) buvo prieinamas profesūrai ir kai kuriais atvejais vietos visuomenei (gimnazijų mokytojams, administracijos, ypač švietimo apygardos, atstovams, karininkijai). Studentai pagal abonementą tegaudavo vadovėlius ar šiaip kokią parankinę knygą. Puošniame skaitymo kabinete, dabartinėje Kolonų salėje, buvo 90 vietų skaitytojams. Kasdien joje lankydavosi maždaug 50 asmenų. Skaitytojai turėjo laikytis Universiteto Tarybos 1814 m. rugsėjo 1 d. patvirtintų „Lankytojams ir skaitytojams taisyklių“⁴ reikalavimų. Biblioteka veikė kasdien, išskyrus sekmadienius ir švenčių dienas. Tobulindamas bibliotekos darbą, 1821 me-

¹ Vilniaus universiteto biblioteka (toliau VUB), f. 3, b. 290; Vilniaus universiteto istorija, 1803—1940.— V.: Mokslas, 1977, p. 106—113.

² VUB, f. 2 (KC), b. 491; TSR Mokslų akademijos biblioteka (toliau MAB), f. 9, b. 95, 111, 112.

³ Prawidła dla mogących pozyczac scięgi z Biblijoteki Uniwersyteckiej.— Wilno. 1815.

⁴ Ustawy tyczące się Biblijoteki Imperatorskiego Uniwersytetu Wileńskiego we czterech nazywanych tu językach do publiczney wiadomości podane: 1. Prawidła dla odwiedzających i czytelników.— Wilna, 1815.

tais prof. G. E. Grodekas pradėjo rengti sisteminių bibliotekos katalogą⁵, kurio nespėjo baigti. Bibliotekininkas A. Bohatkevičius parengė dar ir dubletų katalogą, kas sudarė sąlygas nustatyti turimų knygų fondą ir galimybę operuoti dubletais mainams ar kitiems tikslams.

Po prof. G. E. Grodeko mirties 1826 m. gegužės 6 d. Universiteto bibliotekai vadovauti buvo paskirtas L. Sobolevskis. Norėdamas patobulinti bibliotekos veiklą, jis lankėsi Vienos, Krokuvos universitetų bibliotekose, siekdamas pritaikyti Vilniaus universitete naujausius bibliotekos tvarkymo metodus. L. Sobolevskiui 1830 m. mirus, Universiteto bibliotekos prefektu buvo paskirtas carizmui atsidavęs visuotinės istorijos profesorius P. Kukolnikas.

Bet Vilniaus universiteto turimų knygų fondas buvo sukauptas ne tik jo centrinėje bibliotekoje. Nemaža savos specialybės knygų turėjo prie katedrų veikė fizikos, botanikos, zoologijos ir kiti kabinetai, klinikos, institutai, botanikos sodas, observatorija. Vien fizikos kabinetas turėjo savo parankinę 162 knygų biblioteką, Pilelės agronomijos institutas 173 knygų vienetus, botanikos kabinetas vėlgė apie pusantro šimto vienetų.

1832 m. uždarius Vilniaus universitetą, prasidėjo jos fondų skirstymas Rusijos aukštosioms mokykloms. Kijevo universitetas perėmė 7 563 tomus, Charkovo universitetas — 4321 tomą ir t. t.⁶ Didelė bibliotekos knygų dalis (20 226 knygų vienetai), daugiausia medicinos, gamtos ir tikslųjų mokslų turinio, su bibliotekos patalpomis ir skai-

tymo kabinetais tais pačiais metais atiteko Universiteto medicinos fakulteto bazėje įsteigta ir Vidaus reikalų ministerijos prižiūrimai Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos bibliotekai. Į ją buvo daugiau kreipiama dėmesio nei į taip pat įsteigtą uždarius Vilniaus universitetą Vilniaus Romos katalikų dvasinės akademijos biblioteką, daugiau skiriama lėšų jos fondams praturtinti. Pagal Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos nuostatus⁷ bibliotekai tvarkyti buvo skiriamas bibliotekos vedėjas iš pašalinių asmenų ar profesūros su 2000 rublių atlyginimu ir du padėjėjai, kurių vyriausiajam buvo skiriama 1500 rub., o jaunesniajam bibliotekininkui 1200 rub. metams ir kurie turėjo būti tvirtinami Vidaus reikalų ministro. Bibliotekos fondams plėsti ir periodiniams leidiniams prenumeruoti buvo skiriama kasmet po 6000 rb.⁸ Pagal nuostatus⁹ Vilniaus medicinos-chirurgijos akademija privalėjo turėti savo tipografiją, kurioje galėjo spausdinti savo profesorių parašytus ar išverstus vadovėlius ir mokslinius veikalus, galėjo turėti ir savo knygyną. Į biblioteką dirbti perėjo senojo Vilniaus universiteto bibliotekininkai. Jos vedėju paskirtas buvęs universiteto bibliotekos prefektas istorikas prof. P. Kukolnikas, vyresnioju bibliotekininku prityręs bibliografas A. B. Jocheris, jaunesnioju — B. Zajančkovskis, kurie ne tik sutarkė šios bibliotekos knygų fondus, bet ir tęsė prof. G. E. Grodeko pradėtą sisteminių knygų katalogą. Savo darbais bibliotekininkystės srityje ypač pasižymėjo A. B. Jocheris, trijų tomų bibliografinio veikalo autorius¹⁰.

⁵ Liet. TSR Centrinis Valstybinis istori is archyvas (toliau VIA) f. 721, b. 92, l. 28.
⁶ Vladimirovas L. 400 metų kultūros, švietimo ir mokslo tarnyboje.—Kn.: Kultūrų kryžkelėje. V., 1970, p. 67.

⁷ CVIA f. 720, ap. 1, b. 1024, l. 49.

⁸ Ten pat, l. 50.

⁹ Nuostatų § 15.

¹⁰ Jocher A. Obraz bibliograficzno-historeczny literatury i nauk w Polsce, t. I—III.—Wilno, 1840—1857.

Bibliotekos knygų fondais naudotis pagal Akademijos mokslinės tarybos nustatytas ir Vidaus reikalų ministro patvirtintas taisykles¹¹, kurios beveik nesiskyrė nuo buvusios Vilniaus universiteto bibliotekos taisyklių, buvo leidžiama ne tik Akademijos pedagoginiam personalui ir studentams, bet ir pašaliniesiems skaitytojams.

Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos biblioteka plėtėsi, įsigydama leidinių už šiam reikalui skiriamas sumas iš izdo, gaudama knygų iš kitų mokslo įstaigų, asmenų ar Akademijos paveldėtų knygų, Akademijos pedagoginio personalo kūrinių.

Vilniaus medicinos-chirurgijos akademija rūpinosi išplėsti specializavimąsi ne tik medicinos bei chirurgijos skyriaus praktikoje, bet siekė taip pat išplėsti Akademijoje veikusią veterinarijos bei farmakologijos skyrių veiklą, todėl izdo skiriamas lėšos knygoms įsigyti buvo pirmiausia skiriamos šių plečiamų skyrių naujaušų specialybės knygų fondams sudaryti bei plėsti. Tai gi 1840 metais Akademijos bibliotekoje vien tik veterinarijos klausimais jau buvo 737 tomų fondas¹². Knygų bei vadovėlių įsigijimą tvarkė Akademijos bibliotekos prefektas prof. P. Kukolnikas, susitaręs dėl jų iš anksto su atitinkamu pedagoginiu personalu. Susitarti buvo nelengva, nes kiekvienam rūpėjo įsigyti daugiau naujaušų leidinių. Ypač rūpintis vadovėliais, kuriems įsigyti kasmet buvo skiriama vidutiniškai po tūkstantį rublių sidabru¹³.

1839 metais, pavyzdžiui, tam reikalui buvo išleista 1093 rb. sidabru¹⁴ ar-

ba, skaitant 1836 metų kursu, 3934,80 rb. asignacijomis. Paskaitų kartojimai biblioteka aprūpindavo studentus vadovėliais, kurie 1839 metų studentų prašymu ir tarybos nutarimu buvo paliekami studentų nuosavybėje¹⁵. Mokslo darbais studentai bei moksleiviai galėjo naudotis Akademijos skaitymo kabinetuose nuo 8 valandos ryto ligi 20 valandos vakaro¹⁶. Bibliotekos vadovai turėdavo kartais rūpesčių, iki atgaudavo per abonementą išduotas knygas. Didelių sunkumų, pavyzdžiui, jie turėjo, kol atgavo 1840 metais suminto prof. J. Mianovskio ir prof. Vello pasiskolintas knygas. Tuomet teko vesti platų susirašinėjimą su administracijos bei teismo organais, kol pavyko atgauti (ypač prof. J. Mianovskio pasiskolintas) knygas¹⁷. Dar didesnių sunkumų turėta, siekiant atgauti knygas iš studentų, kaltinamų priešvalstybine veikla ir kalinamų Daugpilio tvirtovės kalėjime. Jų turtas buvo konfiskuojamas ir licituojamas¹⁸. Šie sunkumai ir paskatino tarybą patenkinti studentų prašymą dėl vadovėlių, o mokslo darbais leista naudotis tik Akademijos bibliotekos skaityklose.

Dar pačioje Vilniaus universiteto perorganizavimo į dvi akademijos stadijas pradžioje Vidaus reikalų ministras D. Bludovas reikalavo, kad Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijoje mokymo procesui reikalingi vadovėliai būtų verčiami iš prancūzų, vokiečių ir net lenkų kalbų į rusų ar lotynų kalbas¹⁹. D. Bludovui pasitraukus, jo įpėdiniai skyrė daugiau dėmesio vietos mokslininkų parengtiems veikalams. Knygomis

¹¹ Nuostatų § 122.

¹² Est. TSR CVIA Tartu (toliau CVIA Tartu), f. 402, ap. 5, b. 362, l. 64.

¹³ CVIA f. 720, ap. 1, b. 1024. l. 50.

¹⁴ Ten pat.

¹⁵ CVIA f. 720, ap. 1, b. 1219, l. 18.

¹⁶ CVIA f. 720, ap. 1, b. 1026, l. 11—15.

¹⁷ CVIA f. 720, ap. 1, b. 1222, l. 9—15.

¹⁸ CVIA f. 720, ap. 1, b. 1217, l. 85.

¹⁹ CVIA f. 720, ap. 1, b. 1047—1832, XI.29, Nr. 1312.

bei vadovėliams leisti ir Akademijos darbuotojams atlyginti už jų parengtus mokslo leidinius bei vadovėlius Vidaus reikalų ministerija paskyrė Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijai 5000 rb. sidabru fondą (18 000 rb. asignacijomis)²⁰. Iš šio fondo 1834 metais buvo išmokėta prof. E. Eichvaldui 5000 rb. asignacijomis už jo knygą „Zoologia specialis“²¹.

Kaip anksčiau nurodyta, pagal Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos nuostatus²² Akademija gavo teisę turėti savo spaustuvę moksliniams darbams bei vadovėliams spausdinti ir net savo knygyną knygų prekybai. Pagal šią teisę ji 1832 metais perėmė universiteto litografiją, kuriai vadovavo Vilniaus gimnazijos piešimo mokytojas M. Pšibilskis²³, tačiau ji buvo akademijai mažai reikalinga.

1839 metų rugpjūčio 16 d. Vidaus reikalų ministerijos Medicinos departamentui iškilo klausimas, kam šią litografiją perduoti²⁴. Buvo svarstomas klausimas, ar ją perduoti Baltarusijos švietimo apygardos įgaliotiniui E. Gruberiui, ar Kijevo universitetui. Tuomet taip ir nebuvo nuspręsta, todėl ji ir toliau veikė Vilniuje, vadovaujama M. Pšibilskio.

Vilniaus medicinos-chirurgijos akade-

mijos ir švietimo apygardos spaustuvi ninku buvo Teofilis Kristijonas Gliksbergas*, įrengęs savo spaustuvę dar 1829 metais Vilniaus universiteto patalpose, kuriose prieš tai buvo Universiteto spaustuvinėko J. Zavadzkie spaustuvė²⁵. Šioje spaustuvėje Vilniaus medicinos-chirurgijos akademija spausdino savo leidžiamus vadovėlius ir mokslo leidinius. Bet tuo pačiu T. Gliksbergas įsteigė spaustuvę prie Kijevo universiteto ir tapo šio Universiteto spaustuvinėku, reorganizavus Vilniaus medicinos-chirurgijos akademiją į Kijevo universiteto Medicinos fakultetą²⁶.

Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos tarybos nutarimu numatytą spausdinti Akademijos darbuotojų parengtų darbų bei vadovėlių rankraščiai buvo pirmaisia perduodami Vilniaus cenzūros²⁷ komitetui, kurio pirmininku pradžioje buvo prof. M. Mianovskis²⁸, tikrinti ir vienam iš tarybos narių recenzuoti²⁹. Taryba nutarėdavo teigiamai įvertintą darbą išleisti ir nustatydavo leidimo tiražą, pavyzdžiui, prof. A. Adomavičiaus pristatytą rusų kalba parašytą rankraštį „Fiziologija veterinarijos gydytojams“ taryba nutarė išleisti 600 egzempliorių tiražų mokslo darbams leisti Vidaus reikalų ministerijos skirto fondo sąskaita³⁰. Panašiai

²⁰ CVIA f. 720, ap. 1, b. 1045, l. 82.

²¹ CVIA f. 720, ap. 1, b. 1040, l. 54.

²² Nuostatų § 15.

²³ Merkys V. Lietuvos poligrafijos įmonės 1795—1915.— Iš lietuvių kultūros istorijos, t. VII. Vilnius, 1972, p. 231.

²⁴ TSRS CVIA Leningrade (toliau CVIA Len.), f. 733 ap. 62, b. 885, l. 16—18 ir kt.

* Universiteto spaustuvinėko vardas buvo daugiau garbės titulas, nes spaustuvė priklausė jos savininkui, šiuo atveju T. K. Gliksbergui, ir ji tvarkėsi konkrečiais pagrindais. Gliksbergo santykiai su universitetu buvo normuojami didžiausio palankumo principais, jis mokėjo minimalius nuompinigius už patalpas Akademijoje, bet už tai pirmaisiai spausdino jos vadovėlius ir darbus ir pigesne kaina nei kitiems.

²⁵ Merkys V. Lietuvos poligrafijos įmonės.— Iš liet. kult. istorijos. t. VII, p. 194—195.

²⁶ Ukr. TSR CVIA Kijeve (toliau CVIA Kijeve), f. 707, ap. 87, b. 12.

²⁷ CVIA f. 720, b. 1048.

²⁸ CVIA f. 720, ap. 1, b. 1045 — Cenzūros atsiliepimų ir recenzentų atsakymų 1834—1842 m. byla.

²⁹ Ten pat.

³⁰ Ten pat, l. 82.

būta ir su prof. E. Eichvaldo gausiais darbais, su prof. A. Abichto 1840 m. išleistu terapijos vadovėliu „Institutiones therapiae generalis“ ir kitų Akademijos darbuotojų pristatytais rankraščiais. Žinoma, tarybos nutarimais turėjo būti Vidaus reikalų ministerijos Medicinos departamento sankcionuoti.

Bibliotekos knygų judėjimą skatino Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos iš Vilniaus universiteto perimtas įsipareigojimas,— apdovanoti pažangius mokslus studentus bei mokinius³¹ vertingomis specialiomis medicinos ar veterinarijos literatūros knygomis ir nemokamai teikti kieviename valstybės išlaikomam studentui ar mokiniui, baigus jam mokslus, specialybės knygų 25—30 rb. vertės (medikams po 30 rb., veterinarams po 25 rb.) bibliotekėle³². Tai buvo labai vertinga dovana pradedančiam savarankiškai verstis Medicinos-chirurgijos akademijos absolventui, tačiau sudarė Akademijos bibliotekai daug rūpesčių ir bibliotekėlės komplektavimo, ir reikiamo leidinio skaičiaus gavimo atžvilgiu. Kaip rimtai buvo komplektuojamos šios absolventams skiriamos bibliotekėlės, rodo 1840 metų duomenys. Tuo tarybos nutarimu šias bibliotekėles sudarė³³: 1. Лукин, Эпизоотические болезни — 2,30 rb. sidabru vertės, 2. Всеволодов, Наружный осмотр — 2,80 rb. sid., 3. Всеволодов, Зоохирургия — 14,40 rb. sid., 4. Лебедев, Патология — 2,60 rb. sid., 5. Stempel, Anatomie — 5 rb. sid., iš viso 27,10 rb. sidabru sumai. Šios knygos buvo sunkiai gaunamos, todėl prof. A. Adamovičius siūlo antrą ir trečią knygą skirti tik veteranams. 1838 m. Konferencijos nutarimu baigiantiems

medicinos mokslus greta kitų knygų buvo paskirstyta 21 egzempliorius knygos «Брюков, Военная походная медицина»³⁴. Vilniaus medicinos-chirurgijos akademiją kasmet baigdavo apie 50—60 valstybės išlaikomų studentų, kuriems nemokamai įteiktų lyg ir kraitiinių bibliotekėlių bendroji vertė sudarė maždaug 1500 rb. sidabru sumą. Vidaus reikalų ministras Stroganovas nepitarė tokiam pinigų švaistymui. Jis nurodo Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos taryboms, jog knygoms kiekvienam absolventui galima esą išleisti daugiausia po 6—7 rublius, skiriant šiam reikalui iš viso 200 rb. metams³⁵. Tačiau Konferencija su tuo nesutiko. Savo rašte Vidaus reikalų ministrai ji nurodo, jog 6—7 rb. kiekvienam absolventui neišspręs šio reikalo. Atsakymai iš mitybai skiriamų lėšų sudaryti reikiamą sumą, kad valstybės išlaikomi studentai, baigę mokslus, galėtų įsigyti specialybės bibliotekėles, skiriant kiekvienam po 25—30 rb. sidabru. Trūkstiant šiam reikalui lėšų, galima būtų jas papildyti iš mokymo priemonėms skiriamų sumų. Ir jai pavyko apginti reikalą³⁶.

Bet Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos biblioteka plėtė savo knygų lobynus ne vien už išdo lėšas. Knygų fondai plėtėsi ir iš kitų šaltinių.

Akademijai, kaip ir prieš tai Vilniaus universitetui, palaikant plačius ryšius su kitomis mokslo įstaigomis, pvz., su Peterburgo medicinos-chirurgijos akademija, su Tartu, Charkovo ir Kazanės universitetais ir kitomis mokslo įstaigomis, ji gaudavo savo bibliotekai nemažą leidinių mainais už savuosius³⁷. Bet tai buvo dažnai tik programos arba lei-

³¹ Mokiniais pagal nuostatus buvo vadinami Veterinarijos skyriaus klausytojai.

³² CVIA f. 720, ap. 1, b. 1102, l. 2—4.

³³ Ten pat, l. 19,

³⁴ Ten pat, l. 1.

³⁵ CVIA f. 720, ap. 1, b. 1102, l. 5—6.

³⁶ Ten pat, l. 7—9 — 1840. I, Nr. 7.

³⁷ CVIA Tartu f. 402, ap. 5, b. 3, b. 4, b. 251 ir kt.

diniai, kurie retai tesirišdavo su specialybinu mokymo turiniu.

Anais laikais buvo priimta, jog Akademijos mokslo personalas tiekia per Konferenciją savo išleistų kūrinių 3—4 egzempliorius Akademijos bibliotekai. Taip prof. E. Eichvaldas kiekvieną savo išleistą knygą, o jis parašė ir išleido 32 mokslo veikalus, įteikdavo Akademijos bibliotekai³⁸ ir, tarsi reklamai, nusiųsdavo po kelis egzempliorius kitoms aukštojo mokslo įstaigoms³⁹. Taip elgdavosi ir kiti Akademijos mokslininkai, prof. A. Sniadeckis, prof. A. Abichtas, prof. J. Mianovskis.

Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos personalas, apsunkintas asmeniškėmis bibliotekomis ar matydamas didelį mokslinių darbų specialiais klausimais trūkumą, paaukodavo savo bibliotekas ar bent dalį jų Akademijai. Taip knygas Akademijos bibliotekai dovanojo prof. A. Sniadeckis⁴⁰. Atleistas iš Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos prezidento pareigų T. Kučkovskis, prieš išvykdamas iš Vilniaus, paaukėjo Akademijai savo bibliotekos knygas. Jos paskui su Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos bibliotekos knygomis, kaip atskiras fondas, buvo perimtos Kijevo universiteto⁴¹. Tokių atvejų turime ir daugiau.

Tam tikrą įnašą į Akademijos bibliotekos fondų plėtimą įnešė Akademijos nuostatų § 18 vykdymas. Pagal jį, mirusiųjų Akademijos darbuotojų turtas, tuo pačiu ir knygos, atitekdavo Akademijai, jei neatsirasdavo teisėtų įpėdinių ir jie po paskelbimo spaudoje vienerių ir pusės metų bėgyje nepareikšdavo sa-

vo pretenzijų likusiam turtui. Tokios Akademijos pretenzijos buvo kilusios dėl 1840 metais prof. A. Belkevičiaus, 1841 m. mirusio prof. K. Porcijanko ir kitų palikimo.

1842 m. Vilniaus medicinos-chirurgijos akademija „dėl netikusios dvasios joje“ caro įsaku buvo uždaryta. Jos turtui, kartu ir bibliotekos fondams tarp aukštųjų mokyklų paskirstyti buvo sudaryta speciali komisija⁴². Dalį šių fondų gavo ir Tartu universitetas. Turint galvoje, kad iki šiol šiuo konkrečiu klausimu informacija niekad spaudoje nepasirodė, norėčiau bent trumpai ties šiuo klausimu apsisotiti.

Dar 1826 metais Tartu universiteto Mokslinė taryba svarstė veterinarijos katedros prie Medicinos fakulteto steigimo klausimą ir nutarė šiai katedrai kviesti dr. Stoerigą iš Berlyno⁴³. Tačiau šio sumanymo nepavyko tuomet realizuoti. 1830 m. Tartu švietimo apygardos kuratorius vėl kelia veterinarijos katedros prie Tartu universiteto steigimo klausimą⁴⁴. Jo nurodymu buvo sudaryta komisija iš prof. Ratkės, Smolco, Eškolco ir F. Erdmano veterinarijos katedros steigimo klausimu⁴⁵. Ypač energingai imta kelti šį klausimą, kai sužinotas vyriausybės nutarimas reorganizuoti Vilniaus medicinos-chirurgijos akademiją. Tuomet, spaudžiant Pabaltijo junkeriams, Laikinasis medicinos komitetas prie Liaudies švietimo ministerijos nutarė, svarstant veterinarijos gydytojų rengimo imperijoje klausimą, pasiūlyti įsteigti du veterinarijos institutus šalyje: Tartu ir Charkove. Numatyta, kad reorganizuojamos Vil-

³⁸ CVIA f. 720, ap. 1, b. 1032.

³⁹ CVIA Tartu f. 4, ap. 1, b. 3.

⁴⁰ Bieliniskis J. Uniwersytet Wilenski, t. II, 807.

⁴¹ CVIA Kijeve f. 707, ap. 3, b. 157.— Дело о передаче Киевскому университету библиотеки завещанной Виленской м.-х. ак. Т. Кучковским.

⁴² CVIA f. 720, ap. 1, b. 1315, l. 29.

⁴³ CVIA Tartu f. 402, ap. 4, b. 683. l. 1.

⁴⁴ Ten pat, l. 2.

⁴⁵ Ten pat, l. 4.

niaus medicinos-chirurgijos akademijos veterinarijos skyriaus medžiaga, turėta galvoje biblioteką, kabinetus ir rinkinius, etatai ir lėšos pagal sąmatą sudarys pagrindą prie Tartu universiteto steigiamam Veterinarijos institutui, o Maskvos medicinos-chirurgijos akademijos veterinarijos skyriaus mokomoji medžiaga, etatai ir lėšos pagal sąmatą sustiprins Charkovo veterinarijos mokyklos mokomąją bazę. Kiek vėliau buvo numatytas įsteigti toks Veterinarijos institutas dar Maskvoje⁴⁶. Pagal šį nutarimą Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos veterinarijos skyriaus etatai ir lėšos pagal sąmatą 36 600 rb.⁴⁷, veterinarijos turinio knygos, mineralų ir suakmenėjimų rinkiniai, zoologijos kabineto preparatai turėjo būti 1842—1843 metų žiemos atostogų metu Akademijos lėšomis ir pastangomis persiųsti Tartu universitetui⁴⁸.

1843 m. kovo 3 (1843.II.19) d. Tartu švietimo apygardos kuratorius praneša Tartu universitetui, jog, gautomis iš Vilniaus žiniomis, Akademijos veterinarinio turinio literatūra, mineralų rinkiniai ir kabinetų preparatai supakuoti į 34 dėžes, 669 pūdų ir 32 svarų svorio, 1843 m. vasario 8 (1843.I.27) d. 23 vežimai išsiųsti į Tartu pagal su Vilniaus pirkliu Anglinu sudarytą transporto sutartį, skaitant už pūdą po 90 kapeikų, iš viso 602 rb. 82 kap., ir sumokėjus už dėžes ir supakavimą 105 rb. 33 kap.⁴⁹ 1843 m. kovo 10 (1843.II.26) d. Tartu universiteto atstovai dr. Sneideris priėmė atvykusį iš Vilniaus transportą⁵⁰ su 40 dėžių. Taigi, be minėtų 34 dė-

žių, buvo išsiųstos tuo pačiu transportu dar šešios dėžės zoologijos kabineto preparatų. Tuo transportu Tartu universitetas gavo 737 toms veterinarijos turinio literatūros, zoologijos kabineto preparatus ir mineralų bei suakmenėjimų rinkinius. Gauta veterinarijos turinio literatūra buvo Tartu švietimo apygardos kuratoriaus įsakymu 1848 metais perduota Tartu veterinarijos mokyklai, įsteigta vietoj Veterinarijos instituto⁵¹. Kiek vėliau, reorganizuojant Veterinarijos mokyklą į Tartu universiteto Veterinarijos institutą, knygos buvo perduotos Instituto bibliotekai.

1843 metų pradžioje Tartu universitetas gavo iš Baltarusijos švietimo apygardos kuratoriaus E. Gruberio Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos bibliotekos katalogus su nurodymu,— pasirinkti reikiamą Tartu universiteto bibliotekai literatūrą, neliečiant Kazanės universiteto jau pasirinktų pagal kataloguose padarytus atžymėjimus knygų⁵². Pagal padarytus iš savo pusės atžymėjimus kataloguose Tartu universiteto biblioteka gavo iš buvusios Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos bibliotekos 456 toms senesnių nemedicininio turinio knygų, kurios inventorizuotos bibliotekos inventoriaus knygoje Nr. 6463—6920⁵³. Šios knygos buvo supakuotos 5 medinėse dėžėse 32 pūdų 30 svarų svorio ir išsiųstos iš Vilniaus 1843 m. gegužės 27 (V.15) d. pagal sutartį su Daugpilio pirkliu E. Nikiforovu, skaitant po 1 rb. 20 kap. už pūdą, iš viso 39 rb. 30 kap., bet jau Tartu universiteto sąskaita⁵⁴.

⁴⁶ CVIA Tartu f. 402, ap. 4, b. 684, l. 8—25.

⁴⁷ Ten pat, l. 28.

⁴⁸ Ten pat, ap. 5, b. 362, l. 1.

⁴⁹ CVIA Tartu f. 402, ap. 5, b. 362 l. 1.

⁵⁰ Ten pat, l. 15.

⁵¹ Ten pat, l. 64.

⁵² CVIA Tartu f. 402, ap. 5, b. 353, l. 251.— 1843.II.1.

⁵³ CVIA Tartu f. 402, ap. 5, b. 362, l. 61.

⁵⁴ CVIA Tartu f. 403, ap. 5, b. 353, l. 274, l. 292, l. 298.

Be šių siuntų, Vilniaus antroji gimnazija persiuntė Tartu universiteto bibliotekai 1843 metais likusias buvusios Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos bibliotekos knygas, apmokėdama siuntimo išlaidas Igno Karpio lėšomis. Kauno gubernijos mokyklų direktorius pareikalavo 1851 metų gruodžio 24 d. (sena data) gražinti I. Karpio funduši knygų siuntimo išlaidas — 4 rublius 35 kapeikas sidabru⁵⁵. Šios siuntos knygos surašytos septyniuose lapuose⁵⁶. Skaitant, jog už pūdą važnis iki Tartu buvo mokėta po 90 kapeikų, šios siuntos knygos turėjo sverti ne mažiau kaip penkis pūdus. Tačiau didžiausią uždaryto Vilniaus universiteto bibliotekos knygų bei mokslo kabinetams priklausiusių mokymo priemonių ir preparatų dalį gavo Kijevo universitetas. Paskutinis šių turtų transportas, vadovaujamas Kijevo universiteto bibliotekos darbuotojo Jarkovskio, išvyko iš Vilniaus 1836 metais⁵⁷. 1840 metais iškilo projektas — reorganizuoti Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos Medicinos-chirurgijos skyrių į Medicinos fakultetą, kurį paskui įtraukti į Kijevo universiteto sudėtį. Todėl, dar tebevykstant aštriems ginčams su Vilniaus universiteto Likvidacinio komitetu dėl pasireiškusių netikslumų aprašuose⁵⁸, 1841 metais Liaudies švietimo ministro S. Uvarovo nurodymu Vilniuje buvo sudaryta speciali komisija Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos mokymo bei inventorijos paskirstymui ir pirmausia perdavimui Kijevo universitetui⁵⁹. Šiuo pirmuoju darbo etapu, parenkant Medicinos fakultetui

materialinę mokomąją bazę, buvo numatyta peržiūrėti ir paskirstyti lyginamosios anatomijos kabineto turimą medžiagą, studentų mokomųjų priemonių pirmiems trims kursams medžiagą ir Akademijos bibliotekos literatūrą liečiančią fiziologinę anatomiją, medicininę enciklopediją ir medicinos metodologijos klausimus⁶⁰. Toks buvęs S. Uvarovo 1841 m. vasario 18 (II.6) d. nurodymas Baltarusijos švietimo apygardos įgaliotiniui E. Gruberiui⁶¹. Bet Kijevo švietimo apygardos kuratoriaus Davydovas iškėlė pretenzijas ir toms Akademijos turimoms priemonėms, kurios negalėjo priklausyti Medicinos fakultetui, pavyzdžiui, Veterinarijos katedros prie Kijevo universiteto steigimo ir jos mokomosios bazės sudarymo klausimą⁶². Jis reikalavo paimti iš Akademijos mokomųjų priemonių bibliotekos ir ūkinio inventoriaus viską, kas dabar ir ateityje gali būti naudinga Kijevo universitetui⁶³. Tai sudarė pagrindą pereiti prie naujo darbo etapo, kai Komisijai teko išplėsti savo darbą skirstant ir tas priemones, kurios lietė ir nemedicininę sritį, kai į Komisijos veiklą buvo įtraukti ir Kijevo universiteto atstovai prof. Hofmanas, ekstraord. prof. Karavajevs ir laborantas Majevskis. Paliekamos buvo tik tos priemonės bei vadovėliai, kurių reikėjo dar veikiančių Vilniaus medicinos-chirurgijos akademijos IV ir V medicinos skyriaus kursų ir III veterinarijos skyriaus klasės mokymui. Bet buvo nustatyta, jog 1842 metais, baigus visiems likusiems mokslui, ir tas likęs turtas turėjo būti pergabentas į Kijevą⁶⁴. Vykdamas šiuos reika-

⁵⁵ CVIA Tartu f. 402, ap. 5, b. 362, l. 61.

⁵⁶ Tartu universiteto biblioteka f. 4, ap. 1, b. 256.

⁵⁷ Kijevo VA f. 16, ap. 465, b. 28, l. 34.

⁵⁸ Kijevo VA f. 16, ap. 469, b. 576. l. 1—34.

⁵⁹ Kijevo VA f. 16, ap. 377, b. 11, l. 73—76.

⁶⁰ CVIA Kijevo f. 707, ap. 87, b. 631, l. 74—75.

⁶¹ Kijevo VA f. 16, ap. 377, b. 11, l. 74.

⁶² CVIA Kijevo f. 707, ap. 87, b. 631, l. 134—136,— 1842.V.8. Nr. 159.

⁶³ Kijevo VA f. 16, ap. 377, b. 11, l. 215.— 1841.V.16 Nr. 2364.

⁶⁴ CVIA Kijevo f. 704, ap. 87, b. 631.

lavimus, Likvidacinei komisijai teko išplėsti savo veiklą ir atrinkti Akademijos bibliotekoje esančią literatūrą gamtos, fizikos, chemijos, filosofijos, bei literatūros istorijos ir kitų mokslų, neįeinančių į gydomųjų mokslų sudėtį, klausimais. Ir iš fizikos, mineralogijos, zoologijos bei chemijos su laboratorija kabinetų turėjo būti paimtos mokymo priemonės bei kitokia literatūra, kurios reikėjo Kijevo universiteto kabinetų turimoms priemonėms ir bibliotekėlėms papildyti. Likusi Vilniuje mokymo priemonių ir knygų dalis turėjo būti perduota Vilniaus gubernijos gimnazijai⁶⁵. Atrinktų Kijevui priemonių išsiuntimas, S. Uvarovo nurodymu, turėjo būti taip suorganizuotas, kad viskas, ko reikėjo pirmo medicinos kurso darbo pradžiai, rugsėjo mėnesį turėjo būti laiku pergabenta⁶⁶. Tenkinant šį reikalavimą, buvo atrinkta viskas, ko reikėjo Kijevui, supakuota į pundus ir apsiūta, sudaryti atrinktų knygų bei daiktų katalogai, kurie, patvirtinti komisijos narių parašais, buvo įteikti Kijevo universiteto atstovams. Greta šių aprašų, jiems dar buvo įteikti vežamų bibliotekos literatūros istorijos knygų sąrašai, prijungtas ir istorinių turinių, enciklopedinių bei anatominių leidinių sąrašas, dvi kartoninės dėžės anatomijos veikalų kartotekos⁶⁷.

1841 metų balandžio 27 (IV.15) buvo paskelbtos varžytinės dėl transporto iš Vilniaus į Kijevą sausumos keliais. Tai sudarė 768 $\frac{1}{2}$ varstų. Buvo sutarta su rangovu po 18 $\frac{1}{2}$ kap. sidabru už šimtą varstų nuo pūdo krovinio⁶⁸. Pagal nustatytą važmos kainą tebuvo galima mokėti 92 kap. sidabru už pūdą 38 važmos⁶⁹, todėl E. Gruberis atsiskakė

tvirtinti sutartį ir įsakė grąžinti rangovui užstatą. Tuomet buvo iškeltas sumanymas gabenti visą važmą sausumos keliais iki Berezinos, o iš ten, pakrovus į baržas, plukdyti Berezinos upe vandens keliais į Kijevą. Komiteto atstovams patikrinus tokią galimybę, buvo nustatyta, jog Berezinos upės vandens debetas nepakankamas, kad galima būtų važmą baržomis gabenti į Kijevą. E. Gruberio nurodymu buvo nutarta gabenti visą važmą sausumos keliais vadinamuoju „ekonominiu keliu“ pašto transportu nuo stoties iki stoties. Vietos administracijos organams buvo įsakyta organizuoti važmos apsaugą kelyje ir teikti jai vietoje visokeriopą pagalbą⁷⁰.

Pirmas prof. Karavajevo vadovaujamas transportas išvyko iš Vilniaus 1841 metų birželio 11 (V.30) d. ir atvyko į Kijevą liepos 5 (VI.23) d. Jis užtruko kelyje 25 dienas. Iš šiuo transportu gabenamų 90 pundų trijuose buvo bibliotekos knygos, penkiuose, greita studentams skiriamų mokymo priemonių, vadovėliai pirmiems trims medicinos-chirurgijos kursams⁷¹.

Antras laboranto Majevskio vadovaujamas transportas išvyko iš Vilniaus 1841 metų liepos 4 (VI.22) d. ir atvyko į Kijevą liepos 28 (VII.16) d. Iš 62 šio transporto pundų aštuoni buvo skirti knygoms.

Į Kijevą atgabenti knygų fondai buvo perduoti Universiteto bibliotekai, kurios vadovai įpareigoti patikrinti gautų pundų turinį pagal pridėtus aprašus⁷².

Bibliotekos spintos Vilniuje nebuvo paliestos, nes jų nebuvo galima išgabenti iš bibliotekos patalpų neišardžius. Apgailestauta, nes pripažinta, jog jus

⁶⁵ Kijevo VA f. 16, ap. 377, b. 11, l. 75.

⁶⁶ Ten pat, l. 74.

⁶⁷ CVIA Kijeve f. 707, ap. 87, b. 631, l. 75.

⁶⁸ CVIA Kijeve f. 707, ap. 87, b. 631, l. 75.

⁶⁹ Ten pat.

⁷⁰ Ten pat, b. 1840.

⁷¹ Ten pat, b. 831, l. 76.

⁷² CVIA Kijeve f. 707, ap. 87, b. 631, l. 76.

gero darbo⁷³. Iš viso iš Vilniaus buvo išgabenta 8051 tomas bibliotekos knygų ir 49 pavadinimų periodinių leidinių ir nemaža kabinetų leidinių⁷⁴. Taip sa-vo senas saugyklas paliko paskutinė di-

delė ir vertinga Akademijos ir uždaryto Vilniaus universiteto paveldėta knygų kolekcija. Kartu su ja ilgam laikui išnyko viltis atkurti Vilniuje universitetą ar kitą aukštojo mokslo įstaigą.

Įteikta 1981 m. lapkričio mėn.

СУДЬБА БИБЛИОТЕКИ ВИЛЬНЮССКОЙ МЕДИКО-ХИРУРГИЧЕСКОЙ АКАДЕМИИ

АРНОЛЬДАС ЭНДЗИНАС

Резюме

Вильнюсский университет имел фундаментальную библиотеку, в которой хранились ценные книги, учебники, важные рукописи и документы, касающиеся истории Польши и Великого Княжества Литовского. 20 226 единичных экземпляров были переданы основанной на базе Вильнюсского университета Медико-хирургической академии. На пополнение фондов библиотеки Академии ежегодно выделялись 6000 руб. ассигнациями. Кроме того, фонды пополнялись поступающими в порядке обмена изданиями других высших учебных заведений, дарами библиотек и публикациями профессоров. На издание работ профессоров Академии был выделен фонд в размере 5000 руб. серебром. В ведении Академии была либра-рия бывшего Вильнюсского университета. Окончившим Академию за государствен-

ный счет бесплатно выделялась библиотечка ценных медицинских книг стоимостью в 25—30 руб. каждая.

В 1840 г. было решено Медицинское отделение Академии реорганизовать в Медицинский факультет Киевского университета, Ветеринарное отделение передать Тартускому университету, а фармацевтическое отделение ликвидировать. Таким образом 735 томов ветеринарного содержания, 456 томов медицинского содержания и дополнительно около пяти пудов книг были пересланы Тартускому университету. Основная часть книг Академии — 8051 название — была переслана Киевскому и другая часть Казанскому университетам. Оставшаяся же часть библиотеки Академии с инвентарем были переданы второй Вильнюсской гимназии.

DAS SCHICKSAL DER BIBLIOTHEK DER WILNIUSSER MEDIZINISCH-CHIRURGISCHEN AKADEMIE

ARNOLDAS ENDZINAS

Zusammenfassung

Die Wilniusser Universität hatte eine fundamentale Bibliothek, in deren Beständen wertvolle Bücher, Lehrbücher, Manuskripte und Dokumente, betreffend die Geschichte des alten Doppelstaates Polen-Litauen aufbewahrt wur-

den. Im Jahre 1832 wurde die Universität und ihre Bibliothek geschlossen. 20 226 Bücher wurden der auf der materiellen Basis der Universität Wilnius neugegründeten Medizinisch-chirurgischen Akademie übergeben. Zur Ergänzung

⁷³ Kijevo VA f. 16, ap. 377, b. 1. l. 2.

⁷⁴ CVIA Kijevo f. 707, ap. 87, b. 1840.

des Bücherfonds der Akademie wurden jährlich 6000 Rubel in Papiergeld ausgezahlt. Publikationen anderer Hochschulen, auch von den Professoren geschenkte Bücher oder ganze Büchersammlungen ergänzten den Bücherfonds der Akademiebibliothek. Zur Herausgabe der Professorenwerke wurde ein Fonds von 5000 Silberrubel gestiftet. Die Akademie besass eine von der Wilniusser Universität geerbte Lithographie in der die Werke der Mitarbeiter der Akademie gedruckt wurden. Den Absolventen der Akademie, die auf Staatskosten studierten und ihre Studien beendet hatten, erhielten jeder kostenfrei eine kleine Büchersammlung von wertvollen Fachbüchern im Werte von 25—30 Silberrubel.

Im Jahre 1840 wurde beschlossen, die medizinische Abteilung der Wilniusser Akademie in eine medizinische Fakultät der Universität von Kiew zu reorganisieren, die veterinärmedizinische Abteilung der Universität von Tartu /Dorpat/ zu übergeben und die Pharmakologische Abteilung zu schliessen. Dabei wurden 735 Bände veterinärmedizinischen Inhalts, 456 Bände nichtmedizinischen Inhalts und eine Menge anderer Bücher der Universität von Tartu übergeben. 8051 Bände medizinischen Inhalts und andere Bücher der Universität von Kiew, eine Menge anderer Bücher wurden der Universität von Kasan übergeben. Die übriggebliebenen Bücher mit sämtlichen Inventar der Bibliothek erhielt das zweite Gymnasium von Wilnius.